

УДК: 336.711/74(477)

Ковальчук Т. Т.
Національний банк України

ЧИ МОЖЛИВА САМОСТІЙНІСТЬ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ?

Зроблено акцент на проблемі, подальше ігнорування якої загрожує втратою економічного суверенітету у валютно-фінансовій сфері країни. Обґрунтовано, що абсолютна підпорядкованість НБУ вимогам і структурним “маякам” МВФ затверджує в Україні неоколоніальну модель валютної політики.

Ключові слова: структурні “маяки-вимоги” МВФ, борговий Монблан, міжнародні валютні резерви, політика “соціального номіналізму”, неоколоніальна модель валютної політики.

Як відомо, історія кожної окремої країни, як і цивілізації в цілому, розвивається за принципом “виклик – відповідь – виклик”. На моє переконання, таким цивілізаційним викликом для незалежної України сьогодні є, з одного боку, сепаратистсько-терористичні й військові протистояння (за активною участю Росії) на Донбасі, а з іншого, – втрата самостійності при здійсненні національної монетарної політики. Саме відповідь українського суспільства на ці виклики дадуть підстави прогнозувати, якою буде Україна у найближчий час та у тривалішій перспективі. У загальному контексті відповідь закладена у “Стратегії – 2020”, де сформульована модель соціально-економічного, фінансового й військового розвитку країни в найближчі п’ять років.

Так склалося, що українська економічна політика з перших років незалежності повністю підпорядкована Меморандумам МВФ, які містять так звані “матриці” ринкових реформ. Останні повністю ідентичні латиноамериканським сценаріям економічних реформ. Фактично йдеться про модель ринкових трансформацій, які прирікають країну залишатися у “периферійній зоні”. Ексклюзивність “Стратегії – 2020” полягає в обґрунтуванні справжнього євроінтеграційного курсу Української держави. Саме досягнення життєво важливих для України стандартів ЄС, означатиме фактичну “вертикальну міграцію” країни з нижнього на вищі поверхи соціально-економічного розвитку.

Спочатку асоційоване, а згодом повноправне членство в Європейському Союзі безумовно передбачає (хоча й в довготривалій перспективі) валютну інтеграцію, а це означатиме завершення історичної місії української гривні. Саме відтоді закінчатися в Україні “монетарне самогубство”, коли заради зменшення так званого інфляційного тиску економіка утримується в режимі максимальних емісійних обмежень. Нещодавно В. Гонтарєва, коментуючи гривневу емісію за останні чотири місяці 2014 р., визнала: “Проємітована гривня не попала в економіку та на грошовий ринок (розрядка наша – Т.К.), тому не могла обумовити девальваційний або інфляційний тиск. Емісія гривні мала цільове призначення – фінансування імпорту газу та сплата боргів МВФ”. Коли чуєш такі заяви від керівника центрального банку держави, стає моторошно.

У запропонованій статі наша увага концентрується на проблемі, яка нині є особливим загальнонаціональним актуалітетом. Йдеться про очевидність, коли Україна ставши незалежною державою, водночас втратила самостійність у валютно-фінансовій політиці. Знаходячись під безпосередньою опікою МВФ, центральний банк

української держави – Національний банк України (далі – НБУ) під їх диктовку здійснює загальнодержавну монетарну політику неокolonіального штибу. Своєрідним “комендантом” за наявним регуляторним впливом на валютно-фінансову політику НБУ був і залишається Міжнародний валютний фонд (МВФ). За два з лишком десятиліття тісна співпраця МВФ і НБУ привнесла системні загрози й непомірні фінансові негаразди українській національній економіці.

Про неминучість відчутних загроз і небезпек ми попереджали ще на початку співпраці української влади з Вашингтонським консенсусом, застерігаючи, що незалежній Україні “відводиться роль смиренного послухника” [5]. Час, на жаль, повністю підтвердив найгірші прогнози. При аналізі передумов можливого отримання кредитів від МВФ за програмою stand-by (видача обумовленої суми частками з постійним моніторингом й контролем ключових засад державної фінансово-економічної політики) закладалася реальна можливість запустити в дію неокolonіальну модель валютної політики країни-реципієнта [5].

Нагадаю, що під тиском МВФ Україна законодавчо відмовилася від використання власних емісійних ресурсів для розв’язання загальнодержавних проблем. Так, закон про НБУ вміщує статтю прямої дії, яка забороняє центральному банку “надавати прями кредити як у національній, так і в іноземній валюті на фінансування витрат державного бюджету України”. Це була принципова передумова надання Україні так званої “допомоги” з боку міжнародних фінансових інституцій в перші роки незалежності. Аналогічна заборона продубльована Бюджетному кодексі України. А ще раніше і Законі України “Про реструктуризацію боргових зобов’язань Кабінету Міністрів перед Національним банком України” (№ 1697-III від 20 квітня 2000 р.).

Саме з цих нормативно-правових актів розпочалася епопея формування українського зовнішнього боргу, який нині набув хронічно загрозливих обсягів. За оцінками фахівців, розмір гарантованого державного боргу України становитиме не 62% ВВП (як оцінює НБУ), а 68% ВВП, на кінець 2015 р. – 73,4% ВВП¹, хоча для української економіки його економічно безпечний розмір не повинен перевищувати 40% ВВП [6].

Як бачимо, закладена зарубіжними “маяками” принципова заборона на те, щоб у випадку гострої необхідності за рахунок власних грошових ресурсів фінансово допомагати суспільству й державі, призвела до ситуації, коли країна вимушена жити за рахунок зовнішніх позик, при цьому перманентно нарощуючи “борговий Монблан”.

Знаходячись у борговій пастці, нинішнє керівництво вимушене було піти на всі умови, передбачені угодою “стенд-бай” щодо врахування усіх заявлених МВФ рекомендацій-вимог. Керівництво НБУ відрепортувало, що українська влада дотримується вказаних МВФ “структурних маяків” [9]. При цьому йдеться про мінімальний дефіцит державного бюджету і скорочення його видаткової компоненти, лібералізацію валютного ринку й стабільність банківської системи та про поліпшення в країні бізнес-клімату. Окремий “структурний маяк-вимога” від МВФ – обмеження наявних пільг для аграрного сектору і це попри те, що останній – потенційний локомотив національної економіки.

¹ Спецдоповідь МВФ щодо країн Східної, Центральної і Південно-Східної Європи.

Встановлюючи максимально низький “маяк” бюджетного дефіциту (на рівні 3%), МВФ ігнорує при цьому той факт, що упродовж років розвинуті країни стабільно закладають досить високий рівень бюджетного дефіциту. Так, Великобританія завершила 2013 р. – з дефіцитом 8,8% ВВП. На такому ж рівні знаходиться бюджетний дефіцит у США та окремих країн ЄС. Штучно затиснутий дефіцит бюджету – це (вважає Нобелівський лауреат Пол Кругман) свого роду “бомба економії” [7], оскільки породжує перманентну боргову залежність.

Найбільш небезпечним і неприйнятним є те, що закладаючи мінімальний маяк бюджетного дефіциту, МВФ ігнорує колосальні витрати, які нині несе українська держава й економіка у зв'язку з бойовими діями на Сході країни та наступним відновленням зруйнованої інфраструктури й житла на Донбасі. Коли в процесі переговорів місії МВФ вказали на цю драматичну очевидність, то керівник місії Ніколай Георгієв допустив, що “зведений фіскальний і квазіфіскальний дефіцит¹ з урахуванням коригувань може зрости на 0,5%, порівняно з показниками закладеними до програми” [8, 7].

Про небажання з боку офіційних представників МВФ реагувати на загрозову фінансово-економічну ситуацію в країні свідчить, наприклад, такий інструктивний посил: “Нетрадиційна грошово-кредитна політика у перспективі може, як і раніше, бути виправданою, якщо економічна ситуація не поліпшиться або навіть погіршиться. При погіршенні ситуації без надмірного ризику інфляції політика, скоріше за все, як і раніше буде правильною², особливо у випадку якихось нових потрясінь у сфері функціонування фінансових ринків” [13]. Здоровий глузд не сприймає настанови з рівнем аномальності – “якщо все буде погано, то сьогоднішня політика правильна”.

На вимогу МВФ внесені зміни до Податкового кодексу з тим, щоб підвищити ставки податків. У цьому ж контексті уряд країни планує у 2015 році максимально обмежити розмір фонду заробітної плати бюджетного сектора, знизивши до рівня 10,2% ВВП, а також здійснити відчутні скорочення видатків на соціальну сферу (з цією метою встановлюється межа видатків Пенсійного фонду).

Не можна й надалі миритися з тим, що Україна, яка органічно містить в собі генокод цивілізованої Європи, демонструє неприпустимо великий розрив у рівні життя працюючого населення. Нині в реальному секторі економіки частка зарплати в собівартості випущеної продукції не перевищує 6-7%, тоді як в країнах Західної Європи, до стандартів якої ми немов би прагнемо долучитися, даний показник сягає 45%. У поточному бюджетному році погодинна оплата в Україні затверджена в розмірі 7,3 грн. (тобто менше 60 центів) за годину. А це – в 12-15 разів нижча ніж у цивілізованих країнах. У липні м-ці середня заробітна плата в Україні склала 3537 грн. або 260 дол.; у бюджетній сфері середній заробіток реально не перевищував 3000 грн. (або за тодішнім курсом нижче 222 дол.)³. На сьогодні бідність працюючих родин вражає і дана очевидність несе в собі колосальні політико-економічні загрози. Достойна життя оплата праці – це не лише (як наслідок) її продуктивність, висока відповідальність, але й якісно новий зміст мислення працівника. За інших умов – неминучими є базові макроекономічні деструкції.

¹ Квазіфіскальний дефіцит – це існуючий поряд з офіційним, прихований дефіцит бюджету.

² Тут і далі курсив автора.

³ Розрахунки автора.

Як дуже влучно проконстатував А. А. Гриценко, “інверсійний тип ринкової трансформації, поєднаний з глобалізаційними процесами, призвів до того, що Україна не вибудувала свого внутрішнього ринку, не створила відповідного споживчого та виробничого попиту і пропозицій, не задовольнила базових потреб населення, а зразу у визначальній частині пристосувалася до фрагментів зовнішніх ринків у ролі сировинного придатка” [3, с. 8]. Попри це передбачається майже удвічі зменшити обсяг державних інвестицій в реальний сектор економіки. Отже, політика надмірного “соціального номіналізму”, яку взяла на озброєння українська влада заради отримання від МВФ так званої “фінансової допомоги”, прирікає національну економіку на перманентну деградацію.

І цей далеко не повний перелік економічних, інвестиційних й соціальних обмежень (згадаймо відчутне підвищення тарифів ЖКГ) здійснюється заради отримання мізерної суми другого траншу – 1,4 млрд. дол. При цьому мало хто знає, що дана сума піде до так званих “міжнародних валютних резервів”, а не в пряме розпорядження Кабінету Міністрів країни. Не випадково в Основних засадах монетарної політики на 2015 рік зазначено (під диктовку МВФ): “Національний банк пильно стежитиме за стабілізаційним потенціалом міжнародних резервів, підтримуючи та посилюючи його” [11, с. 7].

Умови й угоди стосовно формування та розміщення так званих міжнародних резервів України, які склалися під егідою зарубіжних консультантів і на засадах юридичної “довірливості” попереднього керівництва НБУ до іноземних порадників, були трансплантовані таким чином, що відповідні права фактичного власника набули (вживаючи юридичну термінологією) ознаку “нікчемних”. Як наслідок, міжнародні валютні резерви НБУ не можуть бути використані в Україні в періоди найбільшої потреби.

Академік В. Геєць, який у свій час очолював Раду НБУ, офіційно підтвердив: “частина наших резервів розміщена в зарубіжних банках, які в період світової кризи потерпіли фіаско! Але ніхто сьогодні документально не підтвердить нам, є чи ці гроші насправді і яким чином НБУ може скористатися цими резервами. ... Рада НБУ не має повноважень для одержання первинних документів і перевірки реальної ситуації” [2]. Зазначимо, що так звані “міжнародні валютні резерви” розміщені на теренах США за правилами невідомими ні Главі української держави, ні Уряду, ні Парламенту країни.

Наш аналіз дає підстави стверджувати, що перерахована НБУ на відповідний зарубіжний (розміщений в США) рахунок “жива” валюта одразу ж трансформується у так звані цінні папери і за всі роки такої практики не було жодного прецеденту, щоб здійснювалась зворотна операція, тобто перетворення “цінних паперів” у долари США. Не беручи до уваги реальні загрози та неухильно виконуючи настанови МВФ, НБУ нещодавно спрямував у міжнародні валютні резерви 210 млн. дол., попри те, що дані кошти гостро необхідні уряду для вирішення украї нагальних проблем на вітчизняних теренах. І це лише початок валютного обезкровлювання країни. Загалом до кінця 2014 року НБУ повинен накопичити, купуючи валюту на ринку, не менш як 1 млрд. дол., з тим щоб наростити рівень чистих міжнародних резервів близько 11 млрд. дол. [4].¹

¹ Зазначу, що нещодавно чергова місія МВФ “зглянула” на кричущу ситуацію на фінансовому ринку України і “Національний банк поки що більше не буде зобов’язаний купувати валюту”. А для широкого читача від себе додам. Йдеться про так звані “міжнародні резерви”, рахунки яких знаходяться на теренах США і куди НБУ зобов’язаний перераховувати доларові прибутки української держави.

У своєму інтерв'ю щотижневику “Дзеркало тижня” на зауваження журналіста про те, що в країні “досить успішно функціонує чорний доларовий ринок”, а курс гривні не “плаває”, а демонструє неприпустиму й руйнівну волатильність, глава НБУ відповіла: “Дотепер в нашій країні, на жаль, склалося так, що 23 роки курс валют був священною коровою” [1]. Таким чином піддається сумніву конституційний імператив прямої дії, а саме – ст. 99, яка гласить: “Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України”. Дана конституційна норма закріплює ключову стратегічну прерогативу, неухильне дотримання якої гарантує стабільність не лише грошово-фінансової системи, а й економічний спокій внутрішнього ринку, стабільність платіжної системи й зовнішніх розрахунків.

Плаваючий курс – це ринковий індикатор для чітко унормованої законодавчо сталої та ефективно ринкової економіки, яка спирається на дієздатні державні інститути. Україна не відповідає вказаним критеріям навіть у мінімально наближеному контексті. За таких умов відпуск “на волю” валютно-курсової політики провокує її непомірну волатильність і, таким чином, високі системні ризики, які масштабно розхитують внутрішній ціновий ринок та відчутно шкодять фінансово-економічним відносинам. Так званий ринковий плаваючий валютний курс провокує некеровану динаміку гривні, її стрімке обезцінення, а звідси - панічні настрої й стрибкоподібні цінові хвилі. Динаміка падіння реальних зарплат, пенсій, гривневих заощаджень у доларовому вимірі зашкалює. Щоб захиститися, населення за вільні кошти правдами й не правдами придбаває американську валюту.

Якщо поглянути на валютно-курсову політику в глобальному вимірі, то світова палітра режимів обмінних курсів виглядає так. Лише в 15 країнах національні валюти знаходяться у вільному плаванні. У 39 країнах практикується “кероване плавання”, тобто валютний коридор, при якому відхилення від сталої динаміки не може перевищувати 5%. Водночас 45 країн (передусім, мусульманські держави, які не визнають валютних спекуляцій в принципі) практикують режим жорстко фіксованого валютного курсу. До речі, саме ці країни обійшла стороною глобальна фінансова криза 2008–2009 рр. [6, с. 5].

Зрозуміло, що забезпечення стабільності національної грошової одиниці передбачає запровадження фіксованого курсу. Однак МВФ і Світовий банк заперечували можливість і необхідність запровадження фіксованого курсу в Україні. Тому всі попередні керівники НБУ, хоча й знаходилися під впливом Вашингтонського консенсусу, вимушені були йти на певну хитрощі й паліативи, щоб виконати вимогу Основного закону держави. В країні не діяв (бо не був офіційно заявлений) повноцінний фіксований курс гривні. Водночас до лютого місяця 2014 року на вітчизняних теренах не був запроваджений гнучкий (плаваючий) курс гривні.

Попередні очільники НБУ не йшли на таку авантюру, оскільки добре розуміли, що справа йде про стабільність гривні, а отже про нормальне функціонування внутрішнього ринку, сталість цін, недопущення нездорового ажіотажу вкладників банків тощо. Однак нинішній глава НБУ засуджує валютно-курсову політику всіх своїх попередників: “утримуючи фіксований курс (?) гривні до долара США, ми входимо в протиріччя з принципами ринкової економіки та позбавляємо її автоматичного стабілізатора, яким є курс національної валюти” [1]. Що насправді

являє собою “ринковий автоматизм” курсу гривні (яка за декілька місяців обезцінилася майже удвічі) одразу ж відчули всі – банки, широкий загал, внутрішній ринок, соціальна сфера і кожен житель зокрема.

Валютно-курсова політика, здійснювана з моменту запровадження так званого “автоматичного стабілізатора” в формі плаваючого курсу, демонструє безперервно зростаючий руйнівний потенціал. В. Гонтарєва, між тим, спокійно констатує: “Коли я назвала у Вашингтоні цифри кажучи, що в нас відплив (депозитних коштів – Т.К.) приблизно 30%, ніхто ні у Світовому банку, ні у МВФ не вірив, що в такій ситуації банківська система взагалі може вижити” [1].

Про офіційне визнання неоколоніальної моделі монетарної політики переконливо свідчить весь зміст відповідей нинішнього глави НБУ в інтерв’ю журналістам тижневика “Дзеркало тижня”. Зокрема викликає сум і безнадію такий пасаж: “На сьогодні, перебуваючи під програмою Міжнародного валютного фонду, скажу чесно, ми навіть не напружувалися – всі макроекономічні розрахунки взяли у МВФ. Та й Мінфін перебуває під програмою МВФ – він теж користується їхніми прогнозами”.

Далі В. Гонтарєва висловлює надію, що при формуванні грошово-кредитної політики “ми не залежатимо від будь-яких прогнозів Міністерства економіки, від того, хто розраховує бюджет” [1]. Тобто керівництво НБУ продовжуватиме “не напружуватися”, бо за нього думають й прогнозують зарубіжні порадики.

А на зауваження журналістів, що так звані “чисті міжнародні резерви” та їх реальний обсяг – великий секрет, глава НБУ видала таку тираду: “У нас всі резерви не просто ліквідні, а високоліквідні. У нас резерви всі аудовані МВФ уздовж і поперек... Якщо вас не влаштовує ні їхній рейтинг, ні думка МВФ, ні висновки “великої аудиторської четвірки”, то тоді вам мої запевнення не потрібні” [1]. Хіба ж можливо читати такі сентенції спокійно? Перша реакція: при такому керівництві центральним банком фінансова система (а отже і вся економіка) країни – у великій небезпеці.

Затверджені Національним банком України (і попередньо схвалені Міжнародним валютним фондом) “Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 р.” передбачають “використання гнучкого (плаваючого) обмінного курсу гривні [10, с. 7]. Така система курсоутворення передбачає мінімізацію участі НБУ на міжбанківському ринку з валютними інтервенціями. Купівлю іноземної валюти НБУ, зазначається в Основних засадах, здійснюватиме лише “для підтримки міжнародних резервів в умовах необхідності значних обсягів виплат за борговими зобов’язаннями держави” [10, с. 7]. Уважний читач одразу ж відчує ідеї та стиль рекомендацій Міжнародного валютного фонду – організації, яка на моє переконання, за два десятиліття тісної співпраці з центральним банком української держави привнесла непомірні загрози українській фінансовій системі, а отже, й національній економіці.

Сьогодні ми є очевидцями, коли з моменту запровадження в Україні плаваючого курсу, гривня обезцінюється спонтанно, щоденно і в загрозливих проявах. Валютний курс злітав до 16 грн. і вище за 1 дол. США. Масштабно запрацював чорний доларовий ринок. Подальша відсутність реальної протидії даній украї загрозливій тенденції провокує подальше зубожіння як працюючого населення, так і всіх суб’єктів соціальної сфери. Тому важливо невідкладно стабілізувати валютно-курсову політику шляхом жорсткої фіксації обмінного курсу гривні. Грубо, але доступно для розуміння:

коли рух автомобіля стає некерованим, негайно тисни на гальма, а не на акселератор.

Неприпустимо, щоб НБУ й надалі виступав у ролі побічного спостерігача. Необхідно жорстко зафіксувати обмінний курс (скажімо, в масштабі 1 дол.= 12 грн.) на період поточного року і до кінця 2015 р. При цьому люфт між купівлею і продажем валюти в обмінниках не повинен перевищувати 3-5%. Сьогоднішньому анархічному безладу у даній курсообмінній пропорції необхідно покласти край. Тому НБУ має зобов'язати банки, що функціонують на вітчизняних теренах, неухильно дотримуватися даної вимоги.

Керівництво НБУ вимушене було перейти, не заявляючи про це офіційно, фактично до фіксованого курсу 15-16 грн. за 1 дол. США. Однак такий крок здійснено запізно, коли було повністю втрачене довір'я населення А це, як відомо, – найцінніший капітал. Валютний ринок уже знаходився у режимі некерованого стрімкого “піке”. Розпочалася валютна паніка. Фінансова система країни повністю зруйнована. Для того, щоб заспокоїти цінові амплітуди на внутрішньому ринку, необхідно всіма способами унеможливити найменші можливості для тіньових валютних спекуляцій, й надалі дотримуватися фіксованого валютного курсу.

Які аргументи свідчать на користь такої політики? По-перше, фіксований курс заспокоїть цінову ситуацію на внутрішньому ринку. Тобто стабільний валютний курс – це надійна основа зниження інфляції. По-друге, усталений валютний курс посилює транспарентність обслуговування зовнішнього боргу. По-третє, стала гривня – це важлива передумова гальмування експансії спекулятивного капіталу і водночас залучення в національну економіку капітальних інвестицій. Водночас загальмується запущений і надзвичайно вразливий для національної економіки мультиплікатор вартості обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань.

При офіційному запровадженні реально фіксованого валютного курсу останній не буде визначатися, виходячи з наявної в країні доларової маси та золотовалютного резерву. Вітчизняним ортодоксальним фундаменталістам така пропозиція сприймається вкрай радикальною. Однак “бути радикальним – означає розуміти явища і процеси в їх істинній суті” (К. Маркс). Сьогодні для широкої громадськості не є великим секретом та очевидністю, що так зване “ринкове” обрахування валютного курсу завжди супроводжувалося тіньовими впливами й корупційними інтересами, а звідси – перманентно-спекулятивною суб'єктивністю. Фактично некерований державою курсовий режим на руку зарубіжним кредиторам¹, банкам-валютним спекулянтам, гравцям Forex-ринку та наближеним до тодішнього керівництва НБУ особам, які мали можливість на випередження отримувати конфіденційну інформацію.

Щоб у читача не склалося враження про тенденційність автора даної публікації в оцінках МВФ наведу цілий ряд застережень, висловлених щодо політики даної міжнародної фінансової структури Нобелівськими лауреатами. Вище ми уже процитували лауреата Нобелівської премії Роберта Мандела щодо неприйняття ним плаваючого курсу в якості панацеї у валютній політиці.

Нобелівський лауреат Р. Мандел, попри рекомендацій МВФ, віддає перевагу саме фіксованому валютному курсу. Авторитетний учений вважає, що “через

¹ Вітчизняний політикум їх звично називає інвесторами. Однак, як правило, дані фінансові запозичення, по-перше, носять короткотерміновий характер, по-друге, не трансформуються в капітальні ресурси, тобто оминають виробничу сферу.

заохочення країн до так званого плаваючого валютного курсу, МВФ дробить валютний простір на абсурдну кількість карликових валютних зон”.

Лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліц у свій час застерігав: “Сьогодні МВФ, як правило, надає позики лише тоді, коли країни урізають бюджетний дефіцит, підвищують податки та процентні ставки, що веде до скорочення економіки. Спроби застосовувати такі стратегії не до потужних країн, а до слабких й обезсилених, таких як Аргентина, Еквадор, Румунія, Пакистан і Україна - були невдалими” [12].

Нобелівський лауреат Джефрі Сакс зафіксував 173 випадки, коли країни дотримуючись рекомендацій МВФ щодо жорсткої фінансової економії, відчутно погіршували макроекономічну й соціальну ситуацію й провокували жорсткі протистояння влади й суспільства [8, с. 9].

Нобелівський лауреат Пол Кругман застерігає проти сліпо догматичної боротьби з інфляцією, яку настійно проповідує МВФ: “фатальне зменшення інфляції значно утруднює відновлення економіки. Наша мета має бути протилежною” [7, с. 33].

Які ж системні провали у рекомендаційних моделях валютно-кредитної політики необхідно було продемонструвати з боку МВФ, щоб "заслужити" настільки негативну оцінку Нобелівських лауреатів, яких важко запідозрити в політико-економічній тенденційності.

Однак попри всіх застережень НБУ відповідно до рекомендацій-вимог МВФ у прискореному режимі (до середини 2015 р.) має запровадити режим інфляційного таргетування. Йдеться про те, що НБУ задля уникнення небажаних проявів інфляції (попри те, що остання всього на всього – це механізм перерозподілу) має продовжувати активно застосовувати такі попереджувальні заходи і методи: а) максимально обмежувати динаміку грошових агрегатів; б) практикувати стерилізаційні операції; в) уповільнювати рефінансування банківської системи; г) впроваджувати все більш жорсткі правила формування банками обов'язкових резервів. Вважаємо, що в сучасних умовах монетарний суверенітет уже не можна зводити лише до таргетування інфляції – він вимагає більш широкого таргетування фінансової стабільності.

При цьому, мало хто знає, що Національний банк чітко дотримується домовленості з МВФ та Світовим банком щодо "паритетної емісійної політики", за якою гривнева емісія здійснюється пропорційно до доларових поступлень (зобов'язань) української держави. Чи не тому ніким не контрольована емісійна й валютна політика НБУ перманентно породжує гострі грошові дефіцити, а звідси провокує хронічну вимушеність держави, вітчизняних корпоративних утворень та органів місцевого самоврядування до зарубіжних валютних запозичень. Адже випущена в обіг у мінімальному обсязі гривнева маса лише частково йде на фінансування передбачених бюджетних програм.

Спираючись на такі рекомендації, центральні банки зарубіжних країн і зокрема ЄС в якості пріоритетних цілей передбачають стимулювання довгострокового економічного розвитку, стабільності цін на внутрішньому ринку, зростаючу зайнятість працездатного населення якраз через активне емісійне кредитування економіки. Однак така політика не рекомендується базовим валютним кредитором (МВФ) для практичного втілення центральним банком України.

Справжня мета, яку переслідує МВФ, усіляко змушуючи Україну демонструвати лібералізовану валютну політику в тому, щоб наша держава забезпечувала монопольні фінансові інтереси доларового емітента навіть всупереч національним економічним інтересам. Ось черговий приклад. Прислухавшись до зарубіжних порадників, нове керівництво НБУ прийняло постанову (№ 449 від 28.08.п.р.), в якій, зокрема фізичним особам дозволено переводити за межі України будь-яку доларову суму. Знову ж таки злободенно прислухатись до застережень А. А. Гриценка: “Якщо виконувати тільки рекомендації західних експертів, не враховуючи специфіку ситуації Україні, то це призведе до поглиблення базової деструкції і похідних від неї економічних диспропорцій” [3, с. 11].

Уже в згаданому інтерв'ю нинішній керівник центрального банку держави повідомляє, що вже узгоджені з МВФ додаткові адміністративні заходи, які будуть запроваджуватися на ринку. “Хочу поділитися з вами радістю. Цього тижня в нас до роботи приступає технічний асистанс. Від допомагатиме нам робити інфраструктуру ринку”. Йдеться про те, що фахівці МВФ допоможуть вибудувати міжбанківський ринок обміну валют. На всі спроби журналістів звернути увагу керівника НБУ на наявність махрового тіньового (доларового) ринку, зумовленого запровадженням (під диктовку МВФ) плаваючого курсу гривні, – змістовної відповіді не послідувало. Фраза “потрібно якось з цим боротися”.

І коли прозвучала уточнююча журналістська репліка – “З населенням чи з чорним ринком?” – відповідь була нечekanою: “Чорним ринком нехай силовики займаються. Ми ж відповідаємо за білий і сірий ринок”. І коли знову один з журналістів зауважив – Ви, схоже, стимулюєте чорний ринок – реакція керівника НБУ була такою, яку важко зрозуміти, навіть прочитавши декілька разів: Ви хочете, щоб ми закрили банки, які займаються відмиванням, і при цьому ще й ліквідували чорний ринок? Вважаю, що це завдання не НБУ, а парафія міліції, прокуратури, СБУ” [1].

Врешті-решт на часі поставити запитання: чи здатна чинна монетарна влада керуватися національним розумом у грошово-кредитній і передусім у валютній політиці, а не омертвілими штампами МВФ? На моє переконання це можливо лише за умови, коли Національний банк, з одного боку втратить безпрецедентну залежність від МВФ¹, а з іншого боку, буде залежним від волі та інтересів української держави, тобто буде зобов'язаний узгоджувати основні засади монетарної політики з Президентом, Парламентом та Урядом країни, оскільки це є загальносвітовою практикою.

Висновки. Політика, що має завоювати дійсну повагу до України у світовій спільноті, стає можливою, коли держава стає основним суб'єктом реалізації євроінтеграційного процесу. Євроінтеграційний процес передбачає необхідні й ефективні дії щодо посилення державного регуляторного впливу. Нам конче важливо на загальносуспільному рівні усвідомити національні стратегічні цілі й інтереси і на цих засадах грати свою гру. Державна політики “стати самими собою” – це не лейтмотив самоізоляції, а природний стан суспільства, що прагне до відчутного

¹ У цьому сенсі досить показовим є лист МВФ, надісланий (наприкінці січня 2013 р.) до найвищих очільників української держави, де прямо вказується, що “новий Голова НБУ має приймати важливі рішення в контексті очікувань фонду щодо майбутнього коригування політики НБУ” (<http://eimg.pravda.com.ua/files/7/4/74d30bb-clipboard02.jpg>). І сьогодні така позиція МВФ лише посилюється.

прогресу. Адже міжнародна спільнота визнає і поважає лише тих, спроможний до самоутвердження, здатний захищати власну свободу й національні цінності.

Найбільш вразливою очевидністю є те, що так звана “фінансова еліта”, прикриваючись гучними фразами реформаторства, насправді є (в усякому разі так було до цього часу) активними провідниками волі зарубіжних фінансових кредиторів. Нині система міждержавних валютно-фінансових відносин побудована таким чином, що без санкції МВФ, канали доступу України на ринки позичкового капіталу виявляються перекритими. На жаль, українська влада упродовж усіх років сприймала таку даність як об’єктивну реальність і не робила практичних дій системного характеру для її переборення. А приклад такий є. Чеська Республіка вже давно не має жодних спільних програм з МВФ і тому демонструє високий рівень економічного розвитку. Нині – ми також маємо скласти іспит на здатність країни самостійно здійснювати власну валютно-фінансову політику. Передусім розрив колоніальних оков МВФ відкриває для України принципово нові можливості цивілізаційного прогресу.

Використані джерела:

1. Ви Конституцію читали? Про що свідчить останнє інтерв’ю голови НБУ Валерії Гонтаревої // Газета “День”. – 24 вересня 2014 р.
2. *Геец В.*: “Никто не знает, что с нашими валютными резервами” // Газета “2000”. – 2009. – № 3-4.
3. *Гриценко Андрій.* Системна криза як наслідок базової деструкції економіки України та шляхи її подолання / Андрій Гриценко // Вісник Національного банку України. – 2024. – № 5. – С. 8-12.
4. Довга дорога до траншу // Дзеркало тижня. – 22 серпня 2014 р. – С. 1, 6.
5. *Ковальчук Трохим.* Макроекономічні й фінансові проблеми суверенної України / Трохим Ковальчук // Банківська справа. – 1997. – № 4. – С. 15-33.
6. *Ковальчук Т. Т.* SOS – в Україні неокolonіальна валютна політика / Т. Т. Ковальчук // Економіка України. – 2014. – № 10. – С. 4-13.
7. *Кругман Пол.* Возрождение Великой депрессии? (пер. с англ.) / Пол Кругман. – М. : Эксмо, 2009. – 336 с.
8. Налагодження ефективної співпраці з МВФ потребує впровадження нових підходів. Нотатки з круглого столу / Вісник НБУ. – 2014. – № 7. – С. 6-11.
9. МВФ надає Україні транш кредиту в рамках затвердженої програми “стенд-бай” // Вісник НБУ. – 2014. – № 8. – С. 6-7.
10. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 5-9.
11. Про концепцію реформи банківської системи до 2020 року // День. – 4-5 липня 2014 р.
12. *Стігліц Дж.* Глобалізація та її тягар / Дж. Стігліц. – К. : Академія, 2003. – С. 35.
13. IMF Assesses New Era of Monetary Policy, available at [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/exstrenal/pubs/ft/survey/so/2013/POL051613A.ytm>.

Ковальчук Т. Т. Возможна самостоятельность монетарной политики НБУ?

Акцентируется внимание на проблеме, дальнейшее игнорирование которой угрожает потерей экономического суверенитета в валютно-финансовой сфере. Обоснован вывод, что абсолютная подчиненность НБУ требованиям и структурным “маякам” МВФ утверждает в Украине неокolonіальную модель валютной политики.

Ключевые слова: структурные “маяки-требования” МВФ, долговой Монблан, международные валютные резервы, политика “социального номинализма”, неокolonіальная модель валютной политики.

Kovalchuk T. The neocolonial model of currency policy can be present in Ukraine

The problems, whose further ignoring is dangerous by the loss of the economic sovereignty in country's currency-financial sphere, are indicated. It is substantiated that the absolute subordination of the National Bank of Ukraine to requirements and "structural beacons" of the IMF will established the neocolonial model of currency policy in Ukraine.

Keywords: structural "beacons-requirements" of the IMF, promissory Mont Blanc, international currency reserves, policy of "social nominalism," neocolonial model of currency policy.

УДК 338.012

Петришина Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ПРІОРИТЕТНІ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

У статті розкрито поняття "галузь" в сучасних умовах на законодавчому рівні. Виділено пріоритетні галузі економіки України, проаналізовано їх стан та основні тенденції розвитку. Запропоновано напрями вирішення основних проблем провідних галузей національної економіки.

Ключові слова: галузь, агропромисловий комплекс, житлово-комунальний комплекс, машинобудівний комплекс, транспортна інфраструктура, курортно-рекреаційна сфера, туризм, переробна промисловість.

Сучасний розвиток світової економіки демонструє суперечливі тенденції глобалізації, які призводять до зміни співвідношення різних галузей економіки. Їх дослідження неможливе без аналізу національної статистичної інформації України, який зумовлює необхідність визначення галузей на основі класифікації видів економічної діяльності; формування ефективної державної економічної політики та обґрунтування національних галузевих пріоритетів.

Сучасний стан економіки України характеризується суттєвими диспропорціями в галузевій структурі суспільного виробництва, зокрема, втратою конкурентних позицій підприємств на галузевих ринках, зменшенням частки наукоємної промислової продукції тощо. Забезпечення конкурентоспроможності економіки України неможливе без виробництва біопалива, реконструкції і технічного переоснащення у сфері теплопостачання, виробництва нових та імпортозамінюючих видів комп'ютерів, реконструкції і технічного переоснащення у сфері транспортної інфраструктури, будівництва курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури, підвищення питомої ваги високотехнологічних галузей, нанотехнологій та ін.

Питанням галузевої структури економіки присвячені праці таких українських науковців, як В. В. Александров [1], Ю. І. Бохан [9], Ю. В. Кіндзерський [7], Н. В. Кудрицька [8], А. А. Мазаракі [9], А. В. Мельник [9], Д. Прейгер [13], Н. В. Тарасова [18] та інших.

В посткризовий період національна економіка потребує структурної трансформації, насамперед, в умовах модернізації економіки. Відтак, стає актуальним виявлення базових галузей української економіки та перспектив їх подальшого ефективного розвитку.